

Dnes je 17. listopad - státním svátkem si připomínáme dvě zásadní dějinné události

17.11.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

Na 17. listopad připadá státní svátek České republiky, slavíme Den boje za svobodu a demokracii. Tato datum je spojeno především s pádem komunistického režimu v roce 1989. Trochu ve stínu dění konce 20. století stojí ale událost předchozí, společenské protesty na podzim roku 1939. Tehdy byly 17. listopadu 1939, po pohřbu studenta Jana Opletala, uzavřeny nacistickým režimem české vysoké školy.

V roce 1989 spustily události 17. listopadu na Národní třídě v Praze konec čtyřicetiletého panování komunistické strany v tehdejším Československu. Došlo k mocenskému potlačení masivní studentské demonstrace, která byla jen dalším důsledkem již doutnající nespokojenosti obyvatel se stavem země na konci 80. let. Demonstrace zahájená 17. listopadu v odpoledních hodinách na pražském Albertově, jejíž průvod došel k večeru až na Národní třídu, se konala právě jako připomínka 50. výročí událostí z roku 1939.

Půlstoletý oblouk, během něhož český národ čelil útlaku jak zvcí, tak od sebe samých, přesněji od jedné moc si uzurpující strany, se završil. Doba totalitních režimů skončila.

Rok 1939

Uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 bylo provedeno na základě vyhlášky říšského protektora Konstantina von Neuratha, která měla uzavřít tyto školy na dobu tří let. Záminkou pro nacistické represe byla série podzimních studentských demonstrací proti nacistické okupaci. Poslední taková demonstrace se odehrála při pohřbu studenta medicíny Jana Opletala 15. listopadu 1939.

Jan Opletal byl postřelen na demonstraci, která se konala v den výročí vzniku samostatného Československa, 28. října 1939 v Žitné ulici v Praze. Opletal na následky zranění 11. listopadu 1939 zemřel, nacisty byl tehdy zastřelen i dělník Václav Sedláček.

Pohřeb Jana Opletala se konal 15. listopadu 1939 v Praze na Albertově, rakev s ostatky pak byla převezena na studentovu rodnou Moravu. Po pohřbu následovala další demonstrace, která přerostla v otevřený protest. Akce se zúčastnily tisíce lidí, opět došlo ke střetům. Toto vystoupení proti nesvobodě znamenalo zásadní okamžik pro události následujících dnů - nacisté se rozhodli situaci v protektorátu a stále se stupňující protiokupační nálady řešit.

Krátce před půlnocí 16. listopadu obsadili nacisté některé vysokoškolské koleje, došlo k zatčení studentů a příslušníků pedagogického sboru. V ruzyňských kasárnách bylo zastřeleno devět představitelů studentských spolků. V následujících dnech bylo 1 200 studentů transportováno do koncentračního tábora Sachsenhausen. Kromě toho bylo o možnost studovat připraveno přes 15 000 studentů a bez práce se ocitlo přes 1 300 pedagogů.

Zajímavé je, že je málo známou skutečností, že jen několik měsíců předtím demonstrací byl Jan Opletal vojákem republiky, připraveným hájit její nezávislost se zbraní v ruce. Přečtěte si zajímavý text našeho historika Jiřího Plachého. Jmenuje se Jan Opletal - Voják republiky. Jiří Plachý jej napsal pro Kalendář hrdinů Lidových novin a serveru Lidovky.cz Text vyšel 10. listopadu 2017. V sekci našeho webu Kalendář hrdinů vycházející v Lidových novinách si můžete přečíst osudy dalších

zajímavých osobností, které sepsali historici Vojenského historického ústavu Praha.

Dne 17. listopadu 1941, dva roky od události, byl v Londýně vyhlášen Mezinárodní den studentstva. Nápad vznikl v hlavách českých studentů, kteří před nacisty utekli z protektorátu a vstoupili do řad československé zahraniční armády. Přečtete si článek historika Jiřího Plachého o tomto fenoménu:

Právě ve Velké Británii, konkrétně v posádce dělostřeleckého oddílu I v Moreton Hall u Leamingtonu ve střední Anglii, vznikla na podzim 1940 myšlenka slavit 17. listopad jako mezinárodní den studentstva. Během poměrně krátké doby se pro tuto ideu podařilo získat zástupce studentských svazů všech ostatních spojeneckých národů, což nebyla práce jednoduchá ani samozřejmá a vyžadovala značné diplomatické nadání.

Rok 1989

Brutální potlačení studentské demonstrace v pátek 17. listopadu 1989, včetně zpráv o údajně mrtvém studentovi, zaktivizovalo českou společnost. Nesouhlas s postupem komunistických bezpečnostních složek začala projevovat i nemalá část obyvatel. K protestujícím studentům o rychle připojili umělci, herci z pražských i dalších divadel - ti všichni vstoupili během víkendu, res. v pondělí do stávk. V neděli večer 19. listopadu vznikla také platforma Občanské fórum.

Na Václavském náměstí v Praze se začaly pořádat demonstrace, které sem přiváděly postupně stovky tisíc lidí. Na balkóně budovy Melantrichu ve střední části náměstí se střídali při svých vystoupeních jak představitelé disentu, tak umělci do té doby proskribovaní - např. Marta Kubišová. Vůdčí osobností protestů se stal dramatik Václav Havel.

Náměstí se stávalo čím dál zaplněnější a již o víkendu se konaly dvě masové demonstrace na pražské Letenské pláni, s účastí až milionu lidí. Zároveň byla na pondělí 27. listopadu vyhlášena generální stávka, jejímž cílem bylo přimět komunistický režim k politickým ústupkům a dát najevo, že občané země si žádají novou, demokratičtější vládu v zemi i nové poměry.

Komunisté byli pod tlakem událostí nuceni souhlasit s rychlým odstraněním ústavního článku o tzv. vedoucí úloze Komunistické strany Československa v zemi (4. prosince 1989), zároveň došlo k rychlému rozvoji svobody slova a k dalším politicky významným krokům. Občanské fórum, sdružující veškeré prodemokratické proudy společnosti, nebylo ochotno přijmout jen kosmeticky zrekonstruovanou novou vládu Ladislava Adamce. Dne 10. prosince proto byla jmenována nová vláda, s premiérem Mariánem Čalfou v čele, která byla velkou měrou složena i z jiných než komunistických ministrů. Stalo se tak poprvé od února 1948.

Gustáv Husák oznámil 10. prosince své odstoupení z funkce prezidenta republiky. Prezidentem byl Federálním shromážděním zvolen 29. prosince 1989 Václav Havel. Jeho zvolení bylo i tečkou za dramatickými dny konce roku 1989, kdy se komunistický režim v Československu hroutil. Byl to odchod pro mnohé až nečekaně rychlý; vyčerpání, zestrání a neakceschopní komunisté odešli ze scény spíše zadním vchodem.

Předání moci do rukou demokratických sil proběhlo bez prvků násilí. I proto se pro celé dění konce roku 1989 vžil název "Sametová revoluce".

<https://www.vhu.cz/dnes-je-17-listopad-statnim-svatkem-si-pripominame-dve-zasadni-dejinne-udalosti>